

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASI JOQARI BILIMLENDIRIW, ILIM HÁM
INNOVACIYALAR MINISTRLIGI**

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASI VETERINARIYA HÁM SHARWASHÍLIQTÍ
RAWAJLANDIRIW KOMITETI**

**SAMARQAND MÁMLEKETLIK VETERINARIYA MEDICINASI,
SHARWASHÍLIQ HÁM BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI
NÓKIS FILIALÍ**

**VETERINARIYA MEDICINASI HÁM SHARWASHÍLIQTAĞÍ AKTUAL
MASHQALALAR HÁM OLARDÍN SHESHIMLERI**
atamasındağı xalıq aralıq ilimiy hám ilimiy-texnikalıq konferenciya
materiyalları TOPLAMÍ
15-noyabr 2024-jıl

**"VETERINARIYA MEDITSINASI VA CHORVACHILIKDAGI DOLZARB
MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMLARI" mavzusidagi xalqaro**
ilmiy va ilmiy-texnik anjuman materiallari
TO'PLAMI
15-noyabr 2024-yil

**СБОРНИК материалов
международной научно и научно-технической конференции
"АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ВЕТЕРИНАРНОЙ МЕДИЦИНЫ И
ЖИВОТНОВОДСТВА И ИХ РЕШЕНИЯ"**
15 ноября, 2024 г

NÓKIS-2024

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASI JOQARI BILIMLENDIRIW, ILIM HÁM
INNOVACIYALAR MINISTRLIGI**

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASI VETERINARIYA HÁM SHARWASHÍLÍQTÍ
RAWAJLANDÍRÍW KOMITETI**

**SAMARQAND MÁMLEKETLIK VETERINARIYA MEDICINASI,
SHARWASHÍLÍQ HÁM BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI
NÓKIS FILIALÍ**

**VETERINARIYA MEDICINASI HÁM SHARWASHÍLÍQTAĞÍ AKTUAL
MASHQALALAR HÁM OLARDÍN SHESHIMLERI**
atamasındaǵı xalıq aralıq ilimiy hám ilimiy-texnikalıq konferenciya
materiyalları TOPLAMI
15-noyabr 2024-jıl

**"VETERINARIYA MEDITSINASI VA CHORVACHILIKDAGI DOLZARB
MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMLARI" mavzusidagi xalqaro**
ilmiy va ilmiy-texnik anjuman materiallari
TO'PLAMI
15-noyabr 2024-yil

СБОРНИК материалов
международной научно и научно-технической конференции
"АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ВЕТЕРИНАРНОЙ МЕДИЦИНЫ И
ЖИВОТНОВОДСТВА И ИХ РЕШЕНИЯ"
15 ноября, 2024 г

NÓKIS-2024

ajratib shıǵaradı. Ingalyaciya 7-15 minut etiledi. 2-3 kúnlik interval menen 3-5 retge shekem ótkeriw múmkin.

A.Noskov 1 m³ maydanǵa 0,5 ml dozada monoxlorlı yodtı ketektiń tómeni bólegine tógiw arqalı quslardı emlewde jaqsı nátiyje aldı. A.A. Zakomirdin ILT de 1 m³ maydanǵa 0,2 yod esabınan yodtıń 20% li eritpesin, glicerinniń 30-50% li eritpesine sebiwdi usınıs etedi. Eritpeniń múddeti 45-60 minut. Qollanıwı 3 kúnde 1 márte qollanıladı.

Rp: Lodi puri 20,0

Kaliijudati 30,0

Aguaedestillatae 70,0

M.f. suspension

D. S. 100 m³ maydanǵa sebiw.

Juwmaq. Infeksion laringotraxeittiń aldın alıwda kesellikke qarsı AVIVAK-ILT vaksina menen 40-80 kúnlik shójelerde emlew ilájları ótkeriledi.

Eger mıtájlik bolsa, emlew ilájların hár 3 kúnde tákirarlaw múmkin. Keselliktiń hawadan juǵıwın kemeytiw ushın xananı quslar menen birgelikte xlor hám sút kislotası puwları menen dezinfekciya etiledi.

Hár bir fermer xojalıqları quslardı azıqlantırıw hám saqlaw sisteması optimal (maqul túsetuǵın) zoogigienik shárt-shárayatlar menen támiyinlegen bolıwı kerek.

Paydalanılǵan ádebiyatlar

1.Muradov X. Elmuradov B. Axmedov B. “Hayvon va parrandalarning o‘ta xavfli kasalliklarini tarqalishi va oldini olishning monitoring”. Samarqand-2011-yil, 42-bet.

2.V. Artyomich, Sprovochnik po bolezni ptits. Moskva -1966 g.

3.B.A. Axmedjanov, Osnovniye mikrobiologii i virusologii. Tashkent-“Meditsina nashriyoti”, 1964 g.

4.B.I. Antonova. Sprovochnik Laborotorniye issledovaniya v veterinarii. Moskva. Agropromizdat, 1987 g.

5.N. Dauletbaev; U. Shakilov. Changes in postnatal ontogenesis of turkeys. Res. Jou. Ana.Inv. 2024, 5, 1-4.

BUZAWLARDA KINDIK GRIJASIN XIRURGIYALIQ JOL MENEN EMLEWDIŃ ABZALLIQLARI

Omirzaqov G.Sh., Bekmuratov K.R.

Samarqand mámleketlik veterinariya medicinası, sharwashılıq hám biotexnologiyalar universiteti Nókis filiali

Annotatsiya. Bul maqalada baspaqlarda ushraytuǵın kindik grijasi keselliginiń etiologiyası, keshiwi, klinik belgileri, diagnostikası, emlew hám aldın alıw ilájları boyınsha ádebiyatlar analizi tiykarında maǵlıwmatlar keltirilgen.

Kindik grijasi keselligi operaciya qiliw joli menen emlenedi. Kesellikti operaciya qiliwdin birneshe turli usillari bar bolip esaplanadı. Olardan en qolayli

usili Gutman usili bolip bul usilda operaciya etilgen buzawlarda kesellikni qaytalaniwi salistirmali turde az boladi.

Gilt sózler. grija, etiologiyasi, keshiwi, klinikaliq belgileri, emlew.

Summary. This article provides information on the etiology, course, clinical symptoms, diagnosis, treatment and prevention measures of umbilical hernia disease in calves based on literature analysis.

Umbilical hernia disease can be cured by surgery. There are several different ways to perform surgery for the disease. Among them, Gutman's method is the most suitable, and recurrence of the disease in calves operated by this method is comparatively less.

Key words. skin rash, etiology, course, clinical manifestations, treatment.

Kirisiw. Ózbekstan Respublikası Prezidentiniń 2022-jıl 28-yanvardaǵı PF-60 -san Pármanında 2022-2026 jıllarǵa arnalǵan jańa Ózbekstannıń rawajlanıw strategiyası Milliy ekonomikanı jedel rawajlandırıw hám joqarı ósiw pátlerin támiyinlew maqsetinde “Sharwashılıq azıq bazasın keńeytiw hám islep shıǵarıw” kólemin 1,5-2 ese kóbeytiw, sharwa malları bas sanın kóbeytiw hám ónimdarlıǵın asırıw boyınsha jańa joybarlardı ámelge asırıw názerde tutılǵan.

Awıl xojalıq haywanlarınan joqarı hám sapalı ónim alıw ushin birinshi gezekte haywanlarda ushraytugin keselliklerdin aldın alıw hám olardi emlew júdá áhmiyetli bolip esaplanadı. Sebebi kesel haywanlardan joqari sapali ónim alıwdıń derlik ılaǵı joq. Haywanlar arasında infekcion, invazion, akusher ginekologik hám xirurgik kesellikler kóplep ushirap turadi. Bunday keselliklerdi óz waqıtında emlew ham aldın ala biliw veterinariya vrachlarına jukletilgen waziypa esaplanadı.

Kindik grijasi keselligi kóbinese kóp balalawshi hám jas haywanlarda ushiraytuǵın kesellik. Kesellikten kelip shigatugin ekonomikalıq ziyan sezilerli darejede úlken boladi. Kindik grijasi haywannıń ishki organlar kindik atirapi perdesiniń pariyetal qabatu menen birgelikte kindik tesiginen boslıǵınan teri astına yamasa basqa toqımalar arasına hám boslıqlarǵa jılısıwına ayıladı [6].

Materiyal hám metodlar. Kindik grijalari awıl xojalıq haywanlarınan shoshqa balalari ham buzawlarda salistirmali turde kobirek ushiraydi. Kesellik sebebli haywanlar ósiwden qaliwi, isheklerdin qarın diywalı sirtına yaǵniy teri astına shıǵıp qaliwi, qarınnıń tómengi bólegi asılıp qalawı hám as sińiriw sistemasiniń isten shıǵıwı áqibetinde haywan nabit boliwi mumkin.

Etiologiyasi. Kindik tesiginen sharbı hám ishki organlardıń shıǵıp qalıwı kindik grijasi dep ataladı. Tuwma grija kindik tesiginiń pitip ketpewinen payda boladı. Keyinirek payda bolatuǵın grija qarın diywalınıń zaqım aliwi (zaqım jew, jıǵılıw hám taǵı basqalar) hám qarın ishki basımınıń artıp ketiwi sebepli kelip shıǵatuǵın kesellik bolip esaplanadı [7,9].

Kóp hámileli haywanlarda kindik grijasi payda bolıwınıń sebepleri: jatırdıń uzınlıǵına salıstırǵanda kindik isheginin qısqa, ásirese, jatr shaqlarınıń aldınǵı bólimlerinde jaylasqan hámilelerde, qarın diywalınıń sozılıwı, jańa tuwilg'an buzawlardıń kindik ishekegin jırtıp aliwi, ish qatıwı, diareya; qarın boslıǵı basımınıń asıwı hám basqa sebebler tasirinde kelip shıǵadı [6,9].

Keshiwi. Qarın boslıǵı basımınıń uzaq múddetli asıp bariwi parietal qarın perdeniń shıǵıwına hám ishki organlarda payda bolǵan tesikler yamasa jasalma

túrde keńeytirilgen anatomik tesikler arqalı jılısıwına alıp keledi. Qarın perdesi qanshelli hareketsheń bolsa, grija qaltasınıń qáliplesiwi sonsha tez boladı. Buzawlardıń azıp ketiwi retroperitoneal toqımaların muǵdarınıń tómennlewine alıp keledi, bul bolsa qarın perdeniń jılısıwı hám grija qaltasınıń qáliplesiwin tezletedi [3,7].

Klinik belgileri. Kindik grijasında ishki organlardıń bir bólegi parietal qarın perde menen birge keńeygen kindik shenberin payda etedi. Ádetde palpatsiyada sheklengen awırıwsız isik hám grija shenberi anıqlanadı [7].

Kindik oblastında isik payda boladı, onıń oyıqshasında keńeygen kindik tesigi kóbinese bilinedi. Qaytarılatuǵın grijalarda grija qaltasındagi massanı tesik arqalı qarın boslıǵına qaytarıp kirgiziwge boladı. Azıqlantırıwdan keyin grija kólemi úlkeydi. Isheklerdi palpasiya qılǵanımızda prolapsasi menen peristaltikasi seziledi. Qaytarıp bolmaytuǵın grijalarda grija qaltasınıń massasını qarın boslıǵına qaytarıp kirgizip bolmaydı [2,6].

Diagnoz ham deferensiyal diagnozi. Kesellikti anıqlaw anamnestik hám klinikalıq maǵlıwmatlar tiykarında ámelge asırıladı. Biraq, qarın diywali aymaǵında basqa processler bolıwı múmkinligin esapqa alıw kerek. Sol sebepli grijalardı parıqlaw kerek: kindik, qarın grijalari hám olardıń kombinatsiyası; qaytarılatuǵın, qaytarılmaytuǵın hám strangulyatsiya etilgen kindik grijasi; abcess penen quramalılacaq kindik grijasi; kindik regioninde abcess; gematomalar; limfatik ekstrovezatlar; neoplazmalar; divertikulit; kindik granulomasi, prolapsus. Gematomalar, abcessler hám neoplazmalarda grija sheńberi bolmaydı hám isik quramınıń qarın boslıǵına qarap qaytıp kiriwi guzetilmeydi. Sol sebepli, gumanli jaǵdaylarda, isiktiń diagnostik punkciyası ámelge asırıladı [4,7].

Kindik regionında abcess sheklengen, domalaq, tez-tez awırıwlı, geyde ıssı isik, tawıq máyegi yaki ǵozanıń úlkenligi koleminde bolatuǵınligi menen xarakterlenedi. Onıń bekkemligi ózgeriwshen, geyde tıǵız boladı. Palpatsiya waqtında ısıp ketiw kemeyedi hám haywandı azıqlantırıwdan keyin ol ulkeymeydi. Diagnostik punkciyada krem tarzılı irinli eksudat anıqlanadı [6].

Operaciya usılı menen emlew. Xirurgik kesel haywandı shalqansha jaǵdayda operaciya qılıw stolına jatqızıp fiksatsiya etiledi. Haywanǵa ulıwma awırıwsızlantırıw, narkoz yamasa Magda usılı boyınsha qarın jumsaq diywali nervlerin ótkezgiwshenlik yamasa infiltratsiya usılında 0,5% -3% li novokain eritpesi menen awırıwsızlantırıladi [1,9].

Operaciya texnikasi. Operatsiya qılıw maydanı mexanik islew beriledi. Grija qaltası ádetdegi usılda operaciyaǵa tayarlanadı hám qarınǵa birigip turǵan jerinen erkin qayshı menen ashıladi, ishekke jabısqa diywal dumaloq kesindi formasında kesiledi. Bul orında jabısqa turǵan massa shetleri boylap kesiledi hám ishekler menen birge qarın boslıǵına kiritiledi. Ashılǵan qalta ligatura menen baylanısadı hám grija sheńberine tigiledi. Eger grija qaltasınıń diywalları qalıńlasqa bolsa, tolıq amputatsiya etiledi hám Gutman usılı járdeminde grija sheńberi jabıladi [7].

Gutman usılı. Grija, yaǵnıy qarınıń ishki perdesi (qursaq perde), jáne onıń ishine túsken massa qarın boslıǵına grija awızı yamasa dárwazası arqalı tusiriledi. Keyininen grija qaltasınıń óz dárwazası arqalı qaytadan sırtqa shıǵarıp, onıń moyın

bólegi ishek qısqıshı járdeminde qısılıp, artıp qalğan grija qaltasınıń teri qatlamı kesip alıp taslanadı. Ishek qısqıshı járdeminde qısılğan grija qaltası astınnan sabaq ótkerilip qalta moyını tigiledi. Tigilgen tıgıs astınan 2-3 sm tómengené túsip grija qaltasını kesip, odan keyin qısıb qoyılğan ishek qısqıshın bosatıp tıgıw dawam ettiriledi [9].

Xirurgik aralasıwdıń barlıq usılları ushın fastsiya hám aponevrozlarga turaqlı tıgıs qollanıladı. Tıgısler qollanılganda, jaraǵa antiseptik kukınler qollanıladı hám terge uzılikli tıgıs qollanıladı. Tıgıw maydanı jaraları ushın aerosol preparatları menen islew beriledi (terramitsin, ximiyalıq preparatlar hám basqalar). Operaciyadan keyingi ekinshi kúni haywanǵa sutkaliq dozanıń yarımı muǵdarında azıq beriledi, 4-5-kúni bolsa dieta normal jaǵdayǵa keltiriledi. 10-12 kúnnen keyin teridegi tıgısler alıp taslanadı [5,7].

Kesellikti keltirip shigariwshi sebepler har turli bolǵanlıqtın aldın alıw ushın anıq bir sheshimdi durıs dep korsetiw kiyin. Bıraq birqansha jollar arqalı keselliktin kelip shigiwiniń aldın alıw mumkin. Birinshi gezekte ana haywanlardı jasalma uriqlantırǵanda nasilli buǵalardı tuwri tańlaw (aldın bul kesellik penen kesellenbegen bolıwı) zárúr, qarın salasında bolatuǵın mexanik tasirlerdiń aldın alıw, buwaz siyirlardı toyimli azıqlar menen azıqlantırıw hamde olar buwazlıq waqtında bir-biri menen dugisiwiniń aldın alıw kerek.

Juwmaqlaw. Kindik grijasi keselligi jas haywanlar arasında keń tarqalğan, xojalıqlardıń ulken ekonomikalıq zıyan kóriwine alıp keledi. Keselliktiń kelip shıǵıwına haywanlardı saqlaw hám azıqlantırıw talaplarınıń buzılıwı hám turli tasirler áqibeti sebep bolıwı múmkin. Kesellikti waqtınan aldın anıqlaw hám emlew boyınsha belgilengen ilajlardı alıp bariw buzawlardıń ósip hám rawajlanıwına úlken tásir kórsetedi.

Paydalanılǵan ádebiyatlar

1. Arziyev X.Y., Arislanbekov I.A., & Abatbaeva A.M. Qishloq xo'jaligi hayvonlarining kindik dabbasini operatsiya yo'li bilan davolash. образование наука и инновационные идеи в мире, (2023). 24(4), 54–57.

2. Dosumbetovich, A. S., & Komoladdinovich, K. S. (2021). New Effective Methods of Treatment of Persistent Infertility in Cows (Corpus luteum persists). *Academicia Globe*, 2(05), 37-41.

3. D.S. Vohidova “Veterinariya jarrohligi” Toshkent-2016.

4. Haben Fesseha Gebremeskel¹, Tamenech Bandaw¹, Isayas Asefa Kebede², Surgical Management of Congenital Umbilical Hernia in Cross-Holstein Friesian Calf. 1 School of Veterinary Medicine, Wolaita Sodo University, P.O. Box: 138, Wolaita Sodo, Ethiopia

5. K. Manoj Kumar¹ and N. Mohammad Sharif². Surgical management of umbilical hernia in a buffalo calf – a case report. *International Journal of Food, Agriculture and Veterinary Sciences* ISSN: 2277-209X (Online) An Open Access, Online International Journal Available at <http://www.cibtech.org/jfav.htm> 2017 Vol

6. Т.А. Кашутина, С.Д. Клочков. – Саратов. Общая и частная хирургия: методические указания по выполнению лабораторных работ для

специальности 36.05.01 – Ветеринария. изд-во ФГБОУ ВО «Саратовский ГАУ», 2017.

7.Т.Р.Лещенко, И.И.Михайлова. Грыжесечение у домашних животных: учебное пособие для практических Г91 занятий / Донской ГАУ; Персиановский: Донской ГАУ, 2021.

8.Xatamov, T. T., Xoliqov, A. A., & Avezimbetov, S. (2022). Forel balig ‘i jigaridan tayyorlangan “biostimvet” preparatini quyonlarning o ‘sish va ruvojlantirishiga ta’siri. *Agrobiotexnologiya va veterinariya tibbiyoti ilmiy jurnali*, 501-505.

9. Avezimbetov Sh., Xudoyorov R., Xamroyraev Sh. “Operativ xirurgiya va topografik anatomiya “ fanidan amaliy mashg’ulotlarni o’tkazish bo’yicha metodik qollanma Nukus-2023 y.

10.Таштемиров, Р., Даулетбаев, Н., & Мирзайев, С. Распространение болезней копыт у крупного рогатого скота в некоторых животноводческих хозяйствах самаркандской области. *Евразийский журнал медицинских и естественных наук*, (2022). 2(13), 45-49.

11.Tashtemirov, R. M., & Dauletbaev, N. P. U. (2022, October). Qaraqalpaqstan respublikasinda ayrim qaramalshiliq xojaliglarindagi tuyaq keselliklerini ushrasw dajeresi. In *International conferences* (Vol. 1, No. 13, pp. 100-103).

12. Tashtemirov R.M. & Dauletbaev N.P. Feeding in postnatal ontogenesis of turkeys. *Ustozlar Uchun*, (2024). 1(1), 32–34. Retrieved from <https://pedagogs.uz/index.php/01/article/view/1618>

13.Avezimbetov Shavkat Dosumbetovich, Seypullaev Azamat Kutlymuratovich, & Dauletbaev Nursultan Paraxat uli. Effective ways of treatment of hidden chronic endometritis in cattle in karakalpakstan. *Academicia Globe: Inderscience Research*, (2021). 2(05), 240–244.

14.Tashtemirov, R. M., Dauletbaev, N. P., & O’ktamov, A. Tujetawiglaridin postnatal ontogenezindegiz azig racioni. *Research and education*, (2024). 3(4), 172-174.

QORAQOLPOG’ISTON RESPUBLIKASI HUDUDIDA TEYLERIOZ KASALLIGINI DAVOLASH VA UNI OLDINI OLIISHNING PRAGRESIV CHORA- TADBIRLARI

Kudaybergenov T

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filiali magistranti

Annotatsiya. Maqolada qoramollarda uchraydigan teylerioz kasalligini kelib chiqishi va uni oldini olish choralari bo’yicha adabiyot manbalari tahlili ma’lumotlari berilgan.

Kalit so’zlar. Proplazmidoz, protozoy, teylerioz, surtma, Theileria annulata, Theileria mutans, Theileria orientalis, Nuttalia, Hyalomma detritum, Hyalomma anatolicum.